

VÝVINOVÁ PSYCHOLÓGIA

- študuje zmeny v správaní človeka a jeho prežívanie v čase. Najskôr sa študovala tzv. fylogénéza psychiky- porovnanie a porovnávanie správania rôznych druhov živočíchov. Potom sa začala študovať ontogénéza /vývin od počatia po smrť/, aktuálna genéza /psychické procesy počas života/. Vývinová psychológia študuje zmeny, ku ktorým dochádza v priebehu života človeka.

Typické prístupy : 1. *longitudinálny* – psychológ študujúci rovnakých ľudí
2. *semitolugitálny*
3. *anamnestický* – všetko, čo človek prežil

Vývin : *duševný* – proces psych. zmien, ktoré sa realizujú v určitom čase, psychika človeka sa stále mení.

Zmeny = kvantitatívne – zmeny vo veľkosti, sile človeka, objem, rozsah

kvalitatívne – niektoré vlastnosti človeka zanikajú a vznikajú nové zmeny v detskej reči.

Duševný vývin je celistvý proces, v ktorom sa vyvíja celý organizmus. S postupom veku sa vývin spomaľuje. V živote človeka sa strieda rýchly /3-5r.,puberta/, pomalý vývin /8-10r./..Najrýchlejšie sa vyvíja mozgo-miechový systém. Vývin je nezvratný proces.

determinátny – biologické determinanty – dôležité vloh, štruktúra nervovej sústavy, telesný rast, znenie organizmu, činnosť žliaz s vnútornou sekréciou, biologické potreby, dedičnosť,
vonkajšie determinanty – prostredie, vlastná aktivita človeka,sociálne prostredie

Rozdelenie :

- vnútromaternicové obdobie
- novorodenecké obdobie od narodenia /1-2 mesiace/
- dojčenské obdobie /2 mesiac-1rok/
- obdobie batoľaťa
- predškolský vek
- vstup dieťaťa do školy a školská zrelosť
- obdobie dospievania /10-15 rok/
- obdobie adolescencie /15-22 rok/
- obdobie dospelosti – skorá, stredná, neskorá /22-60 rok/
- staroba /60-65 rok/ - smrť

VNÚTROMATERNICOVÉ OBDOBIE

Poznáme 3 vývinové fázy maternicového obdobia :

1. zárodočná – začína sa oplodnením a končí umiestnením zigoty v sliznici maternice /asi 1 týždeň po oplodnení vajíčka. Má 0,01 mm. Hmota v ňom obsahuje polku chromozómov. Prebieha tu delenie a množenie buniek. Vytvorí sa spojenie s krvným obehom matky.
2. embrionálna – počuť už prvý úder srdiečka /koniec 3 týždňa/. Má rýchly vývin a tvorbu orgá – nov /kostrová, obehová, nervová, vylučovacia, tráviaca, pľúca/. Embryo pláva v plodovej vode a vykazuje veľkú aktivitu. Na konci 2. mesiaca fáza je spojená s pohybmi. Dieťa už vtedy reaguje. Objavuje sa kopanie, plod je vtedy najcitlivejší.
3. fetálna – začína sa 12.týždňom a končí pôrodom. Dieťa sa hýbe. Orgány sa zdokonaľujú, dieťa sa hýbe a je možné rozlíšiť stav dieťaťa. Dajú sa spoznať reakcie plodu. Reaguje na zvuk, tlak, bolesť. Plod si vyhľadáva najpohodlnejšiu polohu v brušku. Existuje už interakcia s matkou. Odporúča sa, aby sa matka s ním rozprávala. Závažné sú zmeny prostredia matky. Môže ho často poškodiť. Je to príčinou 80% vrodených chýb. Najkritickejší je 15-70 deň od počatia. Čím skôr vývinová porucha vzniká, tým je porucha závažnejšia.

Mozog je najcitlivejší. Pôsobia naň vplyvy :

- chemické – cigarety, alkohol, drogy, lieky.....
- fyzikálne – rengén, vibrácie, silné zvuky, ožarovanie.....
- biologické – životospráva, príliš vysoký vek rodičov.....
- psychické – stresy.....

Tento človečik veľmi dobre vníma, ako ho matka prijíma. Keď prichádza dieťa do rodiny, tak dochádza k narušeniu vzťahovej štruktúry. Tehotenstvo je aj zvýšený stres a napätie, ale aj strach, úzkosť, neistota... Najviac to býva, ak žena čaká 1. dieťa. Tehotenstvo je spojené aj s rôznou fantáziou a to nemá byť. Niekedy sa teší, niekedy má strach.

Okolnosti ovplyvňuje fakt, či je dieťa chcené a plánované. Postoj ženy závisí od vzťahu k vlastnej matke. Niekedy ten vzťah nie je najlepší a oporu teda musí dať partner. Keď je dieťa nechcené, je to ťažšie. Žena sa vtedy hanbí za svoje pocity. Horšie je, keď ho otvorene odmieta. Iné je, keď ho chcú obaja. Dieťa keď je plánované a pokračuje tehotenstvo, niektoré ženy priberajú. Ide o to, aby sa tá žena prijala aj keď priberie. Niektoré ženy sa boja o seba viac ako o dieťa, niektoré však naopak. Iné ženy opeknejú, ale veľmi závisí od toho, ako to žena vnútorne prežíva. Horšie je, keď priebeh tehotenstva nie je v poriadku. Sú prípady, keď žena časť tehotenstva strávi v nemocnici.

Emócie počas tehotenstva sú veľmi intenzívne. Javí sa ako náladová. Prejavuje sa u nezrelých a historických žien. Niektoré ženy majú depresie, poruchy v logickom myslení, problémy s pamäťou, fobie. Môžu sa psychické stavy /depresívne poruchy/ objaviť po pôrode – pôrodná sklúčenosť – je viazaná na rôzne nepríjemné skúsenosti s tým spojené. Popôrodné depresie sú ľahšie depresívne nálady, upadá do apatie. Popôrodné psychotické choroby môžu prerásť do schyzofrénie.

Dôležitý je vzťah s partnerom. On musí dať žene vzťah a oporu počas celého tehotenstva. Ak nemá v ňom oporu, je depresívna. Stáva sa, že žena potrebuje, aby ju muž uistil, že po narodení dieťaťa jej bude pomáhať.

Žena počas tehotenstva musí prijať samu seba, aby mohla prijať to dieťa. Niektoré ženy sa tešia, že dieťa príde na svet. Ale nie je pravda, že príchod dieťaťa do zlej rodiny stav vylepší.

Typy potratov :

- interrupcia – cisársky rez /pupočná šnúra sa prereže, dieťa sa dá do nádoby/
- otrávením soľou – do vajíčka sa pomocou ihly vstriečne koncentrovaný roztok soli, tkanivo sa spáli, dieťa zomiera asi 1 hodinu
- kiretážou – dieťa sa roztrhá
- vysávaním

Ak žena podstúpi potrat, má problémy mať ďalšie dieťa alebo ho udržať. Je tu nebezpečenstvo, že nebude môcť mať ďalšie deti.

NOVORODENECKÉ OBDOBIE

Sa začína pôrodom a končí, keď dieťa je fyzicky zdatné podmienkam /1-2 mesiac/. Je schopné ovládať prostredie. Dieťa spí 20 hodín denne.

Má spánok :

- hlboký – dych je pravidelný, svalové napätie je nízke
- ľahký – náhodné pohyby ručičkou, má nepravidelný dych
- driemota – nízke svalové napätie

Stavy :

- kludný bedlivý – nízka aktivita pohybu
- aktívny bedlivý – vysoká svalová aktivita
- častý plač – vysoké svalové napätie, nepravidelný dych

Novorodenec reaguje na väčšinu podnetov pohybom. Je vybavený množstvom reflexov. Reflexy sú spoločné pre novorodenca, aj pre dospelých.

- normálne reflexy – sací, uchopový
- nepodmienené reflexy – sú dôležité, tak sa novorodenec prispôbuje novým podmienkam

Obranné schopnosti ostávajú, niektoré zmiznú. U novorodenca vznikajú učením podmienené reflexy Najskôr v potravovej oblasti.

Novorodenec dokáže zrakom odlíšiť hĺbku a reaguje obrannou reakciou na pohyb. Dokáže vyhľadávať to, čo mu je príjemné, vyhýba sa nepríjemnému. Vnímanie novorodenca je do 30 cm. Pozitívne reaguje na hlas matky. Pri dotyku vyvíja plazivý pohyb, vyvíja prvé základy sociálnych interakcií /novorodenec na tele matky/.

Každý človek by mal veľmi citlivo reagovať na správanie novorodenca. Nemali by sme na neho šuflať, pozor na výrazy tváre. Rodičovské správanie by malo byť zosúladené so správaním novorodenca. Dochádza do súladu pri kŕmení, kúpaní, prebaľovaní, komunikovaní. Keď dieťa plače, túži po sociálnom kontakte. Stačí ho položiť k sebe do postele a chytiť ho za ruku.

Matka by si mala zvyknúť na rytmus dieťaťa a primerane reagovať. Dieťa od začiatku potrebuje osobu, ktorá sa mu venuje. Matku v nutnom prípade môže nahradiť iná osoba, ale len jedna!

Kvalita skorých interakcií je rozhodujúca vo vzťahu rodičmi a pre vývin seba ponímania dieťaťa v neskoršom veku. Treba, aby sa dieťa naučilo nadväzovať sociálne kontakty. Dieťa by malo prežívať pocit bezpečia a pocit, že svet okolo neho je zrozumiteľný.

Novorodenec reaguje na cudzích ľuďoch plačom. Matka by sa mala s dieťaťom rozprávať stále nahlas.

DOJČENSKÉ OBDOBIE

Toto obdobie sa začína od 1-2 mesiacov až po 1 rok. Dieťa začne rásť, priberať.

Princíp vývinového smeru = dieťa postupne začína zvládať jednotlivé časti tela. Usiluje sa posadiť, postaviť, lezie, plazí sa. Vyvíjajú sa pohyby nôh a hmatové pocity poskytujú prvé informácie o svete. Objavujú sa prvé slovká. Naučí sa smiať, je veľmi pohyblivé.

Okolo 3.mesiaca má spevnenú hlavičku, pozoruje predmety, ľudí, všetko berie, odhadzuje. Dieťa vykonáva pohyb smerom k predmetu. Rozpoznáva osoby, objavuje sa farebné vnímanie /páčia sa mu ostré farby/. Okolo 4.-5.mesiaca sedí oporou, od 6.mesiaca bez opory. Manipuluje s predmetom, rozlišuje tóny, vníma melódiu, rytmus.

Okolo 9.mesiaca sa samo posadí, s oporou sa postaví, vníma aj malé detaily a objavuje vzťahy medzi predmetmi. Hovorí prvé slovká.

V 1.roku už má chodiť s oporou, rozumieť slovám, používať známe prostriedky za nových okolností. Dojča je predvetové obdobie /používa slová, ale nespája ich do viet/. Napodobňuje a chápe význam niektorých slov. Je tu nadviazanosť na matku.

OBDOBIE BATOLAŤA

Toto obdobie trvá od 1 roku až po 3 rok. Hlavnou činnosťou je hra.

Dieťa už chodí samostatne, ale tá chôdza je ešte neistá. Istejšia začína až pri konci. Dieťa lezie. Keď ide zo schodov, musí sa držať, dokáže už ako 2-ročné komunikovať.

1.rok = hovorí, samo pre seba si rozpráva, samo si odpovedá, pýta sa, objavujú sa gestá – ukazuje. Vie si uvedomiť, to čo ono a tak sa rozvíja reč.

Dieťa dokáže už pomáhať pri obliekaní, má sa vedieť najesť lyžičkou, zaobchádzať s hrnčekom, učí sa dodržiavať osobnú čistotu.

2.rok = chápe symbolický význam slov, rozumie väčšiemu počtu slov, dokáže používať už aj vety /200-300 slov pozná/. Dieťa vie, že každá vec má svoje meno a preto sa pýta „čo je to“. Začína už slová spájať. Koncom tohto roku by sa malo samo pýtať na wc. Horšie je, keď sa nie pri hre počurá. Dieťa sa zdokonaľuje pri stolovaní. Má vedieť, že si má pred jedlom umyť ruky, čistiť zuby, česať sa... Tu nastáva vývin.

3.rok = používa 1.osobu /ja/, ale vývin reči je individuálny. Niekedy dieťa ešte nehovorí o sebe, ale preto, že keď robí, tak rodičia hovoria /pozri čo on robí/, a tak si tiež niekedy hovorí aj v 3.osobe.

Dieťa v tomto období začína objavovať všetko nové, používa známe veci v nových situáciách. Dokáže mať náhly vzhľad do neznámej situácie. Niekedy napodobňuje nejaký model. Môže to byť aj model, ktorý nie je tam prítomný. Treba dávať pozor, čo pred dieťaťom hovoríme a robíme, lebo rýchlo si všetko zapamätá. Tu fungujú všetky zložky pamäte – zapamätanie, vybavovanie, vstevovanie. Pamäť u detí je veľmi konkrétna. Sú tu prvé prejavy fantázie. Funguje tu personifikácia – dieťa oživuje neživé predmety a dáva mu ľudské vlastnosti. Používa slová založených na nepodstatných vlastnostiach. Vytvára si primitívne úsudky, a to symbolické myslenie sa prejavuje tak, že dieťa napr. kŕmi bábiku guľkami. Začína tvoriť súvetia, komunikuje. Má veľkú potrebu pohybu a činnosti, spoločenského kontaktu.

Citová stránka – dieťa je silná závislosť od matky. Keď je dieťa odlúčené od matky, nastáva separačná úzkosť = najprv protestuje, kročí, volá, plače, potom nastáva fáza odpútavania sa a potom sa môže pripútať k niekomu inému, kto je pri ňom. Také reakcie u detí sú prirodzené. To dieťa má vtedy pozitívny fakt k matke. Dieťa dokáže sledovať vytýčený cieľ, ale aj voliť prostriedky. Vie zvoliť aj medzi rôznymi motívmi a začína si uvedomovať svoje „ja“.

Ku koncu 3.roka nastáva obdobie vzdoru – uvedomovanie si samostatnosti. Dieťa hodí sa o zem, vymáha si niečo čo nemôže a chce to dostať. Dieťa treba ignorovať, ak si niečo vymáha a chce to za každú cenu /v obchode, ak niečo chce/.

Keď je dlhé odlúčenie od matky, môže dôjsť k narušeniu vzťahu. Dieťa akoby a vracia k nižšej úrovni návykov, čo malo predtým utvorené. Receptom býva hra, činnosť. Tu hra mu pomôže prekonať separáciu.

Prevládajú rolové hry. Dieťa to má odkukané, samo zohráva rolu dieťaťa a očakáva na svoje prejavy odpoveď.

Niekedy, keď príde do rodiny druhé dieťa, tak to dieťa musíme pripraviť na príchod druhého súrodenca. Lebo ináč dochádza k súrodeneckej žiarlivosti. A tak môže aj súrodenčovi ublížiť.

Dieťa dáva svoje citové prejavy najavo. Nadväzuje vzťahy k iným deťom, ale to nie je ešte priateľstvo. Ťahajú sa o veci, berú si ich. Ale okolo 3.roku aj hrajú sa hry na predavačov, stavjú si stavebnice. V 3.roku hra už má charakter spolupráce, ale aj súperivosti.

Obdobie batolaťa je kľúčovým a rozhodujúcim obdobím. Dieťa si osvojuje prosociálne správanie. Učí sa niekoho poznať, odmietnuť, pomôcť... . Dieťa už poznáva, že môže sa pohybovať j samo kde chce a už aj uteká. Niekedy už vie, čo si môže zobrať a vie, že tú činnosť mu môže pokaziť ten, kto je od neho silnejší. Uvedomuje si, čo smie čo nie.

Pri interakcii napodobňuje najprv matku, potom otca. Sleduje otca a napodobňuje ho. Chce mu pomáhať. Tí rodičia by mali citlivo reagovať na potreby, ale zase nesmú preháňať. Tu sa začínajú rozvíjať aj sebaregulácia. Ale potrebuje ešte stále to vedenie rodičov. Pozná jednoduchý životný rytmus. Dieťa si už vie predstaviť hroziace nebezpečenstvo.

Čoho sa rodičia dopúšťajú? Matka by ich nemala hrešiť, niečo na nich naprávať, nadmerne ho k sebe pripútať. Mala by chcieť od dieťaťa to, čo sama ona robí /presnosť.../.

Dieťa začína kresliť. Niektoré vyspelejšie už dokážu pekne kresliť. Vážne rečové vady bývajú ž v predškolskom veku.

Tento vek je najvhodnejší, ako ho naorientovať na vieru /biblia pre deti/. Niekedy je potrebná aj pomoc.

DIEŤA PREDŠKOLSKÉHO VEKU

- je to vek od 3-4 rokov do 6-7 roku. Je to obdobie, kde dominuje hra – hlavná činnosť = rolové hry, pozerajú rozprávky, konštrukčné hry, hry pravidlami.

Telesný vývin : zrástá funkcia nervovej sústavy, keď si dieťa vie samo vystačiť – samoobsluha.

Rozhoduje sa, ktorá ruka bude, či pravá alebo ľavá. Sú ľudia, ktorí vedú pekne písať aj ľavou rukou aj pravou rukou. Niektorí robia iba ľavou rukou niektoré činnosti a ostatné pravou rukou.

Vzrástá citlivosť analyzátorov. Pre toto dieťa je najdôležitejšia farba a tvar predmetov. Sú to tie predmety, ktoré najviac používa. Začína sa rozvíjať úmysel – má pozornosť, pamätá si úmyselne.

Zapamätá si na základe farebnosti, podľa tvarov, polohy, vzrástá rozsah – zapamätá si viac predmetov. Keď je citovo podfarbené, zapamätá si viac.

Fantázia je bohatá, myslenie je konkrétne názorné a je podmienené činnosťou dieťaťa = nastáva opytovacie obdobie – prečo?, načo? Rozvíja sa príčinné myslenie /otázky sú úžasné/ - musíme odpovedať !!!

Rastie záujem o hovorenú reč – dieťa vie básničky, pesničky. Reč slúži k regulácii správania. Dieťa rozpráva, čo robí. Začína pomáhať doma, má vzťahy už aj v materskej škôlke, čiže vzťahy aj mimo domova. Narastá slovná zásoba, zo začiatku vie 300 – 400 slov. Koncom obdobia nastáva zásoba 3 500 – 4 000 slov a viac. Dievčatá sú ukecanjšie. Koncom obdobia sa treba započúvať, a ak je potrebná pomoc, tak treba ísť za logopédom /poruchy reči/. Dieťa si rozvíja reč, často je tam úplný monológ, nielenže si komentuje, ale rozpráva sa napr. s bábikou, priateľom, ktorý tam nie je.

Intenzívny rozvoj rozumových schopností – rozvíja sa z predpojmovej úrovni do názorného myslenia. Usudzovanie detí – usudzuje, čo vníma a z čoho si predstavuje. Myslenie detí je viazané na činnosť a je veľmi egocentrické. Dieťa všetko poľudčuje /bábika je živá/ - dáva ľudské vlastnosti.

Citový vývin : rozvíja sa sociálna aktivita dieťaťa – vzťahy k ľuďom sa začínajú. Vyvíja sa sociálna kontrola a vnútorná orientácia, ktorá sa preberá od rodičov, učí sa podľa uznávaných noriem spoločnosti. Dokáže sa správať podľa príkazov a zákazov. Dieťa so osvojuje sociálne role – vzorce správania, postoj k rodičom, od malých detí zo škôlky /od pani učiteľky/.

Kontrolovanie citových prejavov – dieťa už nie je impulzívne, dokáže aj čakať, vie sa riadiť aj vlastnými inštrukciami a vraví si to nahlas.

Nepodľahne prvotnému impulzu /začína rozmyšľať nad dôsledkami/, ku koncu obdobia nastáva hovorenie nahlas a začína sa riadiť myslením.

Sociálny vývin : ide pomaličky a závisí od množstva kontaktov. Od vzájomných vzťahov závisí citový vývin, či bude dieťa sociálne alebo prosociálne – závisí od skúseností.

Aký vzťah je dieťaťa s rodičmi? To je základ pre sociálne kontroly. Detská konfabulácia s pribúdajúcim vekom by mala zmiznúť, ináč je to porucha, ú to klamstvá, ktoré si deti vymyslia.

Hovorí sa, že tento vek nosí citovú krízu – dieťa je zvýšene citlivé a dochádza k striedaniu nálad, je podráždené, hovorí „nie“, cítiť strach, niekedy je žiarlivé – záleží to od rodičov ako je nálada usmernené.

Dieťa sa učí spoločenskému styku, utvorí si seba ponímanie, pozná svoje pohlavie, dokáže opísať fyzický stav /čoho sa bojí/ a fyzické rysy /ako vyzerá/, svoje vlastníctvo /čo má rado, čo nemá rado/. Opis nebýva ešte presný.

Seba videnie je vysoké, je závislé od aktuálnej sociálnej situácie. Niekedy reakcie vie ovládať, no nie vždy. Dieťa má pocit hanby, viny.

Vie si uvedomiť určitú mieru vlastného úsilia /vie porovnať, kedy sa usiluje a kedy to dostane zadarmo/.

Vytvárajú sa základné prvky individuálneho štýlu – tvári sa, objavuje sa, či bude dieťa otvorené alebo zatvorené. Dieťa má záujem o druhé dieťa – už tu niečo nehrá. Dokáže reagovať na pozitívne emócie, reaguje aj na negatívne emócie – dokáže uvádzať dôvody emocionálneho stavu človeka „braček je smutný, lebo spadol“.

Hra je veľmi dôležitá nielen kvôli tomu, že rozvíja sociálny vývin, ale vedie dieťa ku kooperácii. Dieťa spolupracuje, či bude dominantné alebo podradujúce sa. Nerozlišujú sa hry, že chlapci sa hrajú spolu a dievčatá tiež spolu. Objavuje sa, že chlapec ide za otcom a dievča za matkou – vzťah k rodičom.

Objavujú sa činnostné hry – telesné funkcie, realistický typ hry /konštruuje, vyrába/, používa predmety v prenesenom význame, že ten predmet znamená preň niečo iné. Premieňa svet podľa fantázie. Úlohové hry – dieťa sa potrebuje hrať, byť činné. Niekedy a stáva, že dieťa sa rozpráva s hračkou – to nie je dobré. dieťa tak trpí deficitou ľudskej spoločnosti, je v spoločnosti izolované /po 6. roku by to už nemalo byť/.

Rola otca – matka bola ústrednou postavou, ale teraz je otec. Keď má syna, začlení ho do svojich plánov. Dieťa začne otca napodobňovať. Otec sa stáva autoritou. dieťa sa začne identifikovať.

Výmena názorov rodičov pred deťmi by nemala byť v žiadnom prípade. Vtedy nastáva neuróza. Deti veľmi trpia a narúša sa sociálny a citový vývin.

VSTUP DIEŤAŤA DO ŠKOLY

Každé dieťa by malo chodiť do materskej škôlky. Už vie, čo a od neho očakáva. Dieťa sa dokáže sústrediť. Neobsedí v klude. Znak neprispôsobovania sú – plač, neposednosť, vyrušovanie, hyperaktívne dieťa.../

Keď ide do školy skôr, môže byť neúspešné, veľmi to zlé strávia a majú strach ísť do školy alebo sú ustaté. Príprava dieťaťa doma nemá trvať dlhšie ako hodinu, no niekedy ho rodičia nútia. Vtedy a objavujú problémy – niečo ho bolí, vyhovára sa. Dieťa je niekedy nezrelé pre školu. Dieťa musí vedieť, keď ide do školy. aby bolo zrelé.

Po fyzickej stránke : musí byť prirodzená hmotnosť, postava, končatiny predĺžené, hlava už nepripadá väčšia.

Vyvíja sa jemná motorika pre písanie. Malo by nakresliť krúžky, štvorčeky, domčeky, trojuholníky, autá, ľudí /kresba by mala mať detaily – vtedy je zrelé/. ú deti, keď je zlé prostredie, tak nakreslia zvláštne postavičky. Je treba vizuálna motorická koordinácia reči /oči/. Na zistenie pohybu sa používa filipínska miera. Koordinácia pohybov je lepšia, aj treba kontrolovať mimiku. Treba, aby rešpektovalo požiadavky učiteľa.

Určitá zrelosť poznávacích procesov : treba vedieť, či dieťa je schopné učiť sa /nie len na výsledok učenia, ale aj spôsob ako ten výsledok dokáže/. Chápe svet realistickejšie. Dieťa prestáva byť závislé, malo by vedieť čakať. Začína logicky uvažovať.

Vnímanie je také, že dieťa si vyberá, čomu bude venovať pozornosť. Ešte stále je fantázia, le už realistickejšie. Dieťa sa má vedieť sústrediť, mala by sa rozvíjať pamäť, a to mechanická a logická. Malo by vedieť základné informácie /ako sa volá, kde býva, koľko má súrodencov, či sa vie pozdraviť.../.

Dieťa by malo vedieť chápať základné kategórie – čoho je viac, čoho je menej. Malo by vedieť narátať do 20 a viac. Malo by vedieť orientáciu v časových pojmoch /kedy je ráno, večer, noc/, základné veci o prírode, spoločnosti, technike... . Malo by diferencovať zrkovú a zvukovú

podobu, vyjadrovať sa jasne a zreteľne. Treba zistiť, či nie je chyba pri výslovnosti /vyslovovanie sykaviek.../.

Zrelosť po stránke citovej, motivačnej a sociálnej : malo by vedieť dokončiť úlohu, malo by byť samostatné, nemala by byť závislosť od rodičov. Dieťa je aktívne a bez opory, vie samo podriaďovať sa, nájsť si miesto u ostatných detí.

Testy školskej zrelosti : musí byť vizuálna motorická schopnosť, jemná motorika, schopnosť diferencovať, pamäť, pozornosť, rozumové schopnosti, rozvoj reči.

Vývin po stránke citovej a sociálnej : dieťa musí rozlíšiť základné farby – tu sa zúčastňuje psychológ, pedagóg, niekedy logopéd, pediater. Ak dieťa nie je zrelé do školy, tak odklad môže byť iba 1 rok, ak je predpoklad, že dieťa za ten 1 rok všetko dobehne. Ak nie, dieťa ide do prípravnej triedy. Niekedy a stáva, že učiteľku veľmi uznávajú, no netrvá to dlho, len v 1. triede /ani rodičia nemajú pravdu, len p. učiteľka/.

MLADŠÍ ŠKOLSKÝ VEK

Dieťa má zvládnuť tieto vývinové úlohy : vytvoriť zodpovedajúce motorické zručnosti /písanie, čítanie, počítanie.../, má i vytvoriť celkový postoj k sebe, vzťahy a postoj k rovesníkom a sociálnym skupinám. Tu sa vyvíja svedomie a morálka a dieťa si začína vytvárať systém hodnôt. Hlavnou činnosťou je učenie a nie hr. Ak sa hrajú, tak sú to hry s pravidlami. Školák je zameraný na to, čo je a ako to je. Zaujíma sa o knihy, dáva prednosť realistickým knižkám a vo vzťahu je veľmi aktívny, chce všetko preskúmať.

Telesný vývin : mení sa pomer tela a nôh, kostra je mäkká a pružná, končí sa asifikácia, rast je plynulý, dozrievajú vnútorné orgány a vplyv majú žľazy. Rastie už trvalejší chrup. Dieťa potrebuje spať 9 – 10 hodín. Zlepšuje a hrubá a jemná motorika, koordinácia.

Poznávacie procesy :

Zmyslové vnímanie = závisí od kvality podnetov, kde to dieťa žije.

Vnímanie sa spája a stáva sa zámerné. Je aj systematické. Vnímanie sa potom mení na pozorovanie. Vnímanie poznáme :

- výberové – vyberá si čo bude vnímať

Vnímanie a ustáľuje okolo 8.roku. Dieťa vníma detaily. Svet dieťaťa a rozlišuje aj v priestore aj v čase.

Pozornosť sa zlepšuje, je stálejšia aj koncentrácia pozornosti. Vzrastá rozsah pozornosti, dokáže ju prenášať a rozdeľovať.

Aktívna je pozornosť :

- úmyselná – začína prevládať nad tou spontánnou pozornosťou

Predstavivosť – predstavy sú názorné, silne citovo zafarbené. Vyrovnávajú a vnemovým obrazom. Predstavy poznáme :

- eidetické – majú prechodný charakter a po 10. roku sa strácajú

Fantázia – je živá, pretvárajú tu ešte detské klamstvá = omfabulácie. Dieťa nevie čo je pravda a čo nie. Rozvíja sa pamäť, ale *mimo vôľová* pamäť. Prebieha čoraz častejšie na základe logického myslenia. Dieťa a učí chápať.

Vzrastá aj rozsah pamäti, ale prevažuje tu ešte logická pamäť. Ale je tu ešte stále *názorná* pamäť. Vzrastá aj rýchlosť a trvácnosť zapamätania. Rozširuje sa slovná zásoba. Toto obdobie je aj obdobím, keď dieťa sa učí ako sa má učiť.

Myslenie sa začína presúvať do abstraktnej roviny. Dieťa je schopné logických operácií, ale stále sa to týka konkrétnych vecí. Dieťa si musí všetko názorne predstaviť. Okolo 11. roku dieťa už je schopné si vyvodzovať úsudky aj bez tej názornosti. Dieťa chápe, že niečo je identické, dokáže spájať myšlienkové pochody.

Chápe príčinné vzťahy, upresňovať pojmy a dávať veci do vzťahov. Ale už tu nastáva odklon bezprostrednej skúsenosti. Ale nemusí mať bezprostrednú skúsenosť s niečím. Myšlienkové operácie nastávajú a rozvíjajú sa. Objavujú sa pokusy vydedukovať si niečo z niečoho. Rozvíja sa písaná reč.

Citový vývin : dieťa sa začína báť konkrétnych /reálnych/ vecí. Keď sa dostanú do konfliktov, rieši sa to agresiou.

Rozvíjajú sa vyššie city :

- intelektuálne – túžba
- estetické

Deti majú zmysel pre zodpovednosť. Formuje sa tu aj vzťah k práci. Objavujú sa prvé kritické výhrady /9-10 rok/. Vstupujú do vzťahu medzi sebou /skupinka chlapci a dievčatá/. Skupinky sú z jedného pohlavia.

Deti sú veľmi citlivé na spravodlivosť a na tresty. Učiteľ keď ich trestá, má zdôvodniť začo a prečo.

Dieťa svoje správanie ešte stále modeluje podľa rodičov, ale aj podľa učiteľov a spolužiakov. Odmieťa rovesníkov – dieťa veľmi trpí. Ak starší súrodenec chodil do tej istej školy, mladší súrodenec je v tieni /porovnávanie – tvoj brat bol taký a taký a ty i.../

Rastie schopnosť seba regulácie – vie potlačiť niektoré svoje city, dokáže skrývať čo i myslí. Dieťa dokáže potlačiť výraz tváre... .

Sociálny vývin : dieťa si uvedomuje, že dokáže potlačiť svoje city pred ostatnými, ale pred sebou nie.

Pre vývin vôle je dôležitá dôsledná výchova – pozitívne vzory. Vyvíja sa kritickosť, zvyšuje sa sebadisciplína /vie čo smie a čo nie, vie čo je dobré a čo nie/. Ale sociálna kontrola je tu ešte labilná a je stále závislá od prostredia a od rodičov. Stále sa pozerá ako sa správajú dospelí.

Vnútna kontrola nie je ešte pevná. Je potrebná podpora. S týmto súvisí aj vývin morálneho vedomia a konania.

Kolbert stanovil 3 úrovne morálneho vývinu človeka :

1. predkonvenčná – patrí sem heteranómne štádium. Dieťa je zamerané na počúvanie či nepočúvanie dospelého. Nasleduje odmena alebo trest. Patrí tu mravný inštrumentálny hedizmus /keď dieťa koná v súlade s určitými pravidlami/.
2. konvenčná – buď dieťa má morálku dobrého dieťaťa alebo dieťa môže konať podľa sociálnych noriem, aby nebolo kritizované že je zlé.
3. postkonvenčná – tu morálka je forma určitej spoločenskej zmluvy. Správa sa v súlade so spoločenskými normami, aby i zachovalo uznanie. Ale vyplýva to z univerzálnych etických princípov.

V praxi závisí od interakcie v rodine – ako sa komunikuje. Dieťa si osvojuje vzory správania, sociálne role a nové vzory správania. Očakáva sa, že a bude správať ako žiak alebo aj ako spolužiak.

Upevňujú sa sexuálne role osvojuje si určité seba hodnotenie. Začína si uvedomovať, že žije v určitom čase. Dieťa chce byť úspešné v škole. Okolo 10. roku a utvárajú priateľstvá.

Obraz o sebe si dieťa utvára na základe toho, ako ho vnímajú iné deti. Ale dieťa veľmi ovplyvňujú školské úspechy a neúspechy. Má potreby byť úspešné.

Motivácia učiť sa : prevažujú stále poznávacie motívy, sociálne motívy učenia, záujmy, ale záujmy závisia od prostredia kde žije a ako trávi voľný čas. Vplyv majú i individuálne osobnosti. Je to obdobie, kedy sa diferencujú záujmy chlapcov a dievčat. V 7.-8. roku má záujem o školu, ale potom už záujem o školu klesá. Ale závisí aj od toho, ako je motivované rodičmi.

VEK PUBERTY – STARŠÍ ŠKOLSKÝ VEK

Je to obdobie dospievania. Prvými známkami pohlavného dozrievania končí sa obdobie pohlavnou zrelosťou. / 11 - 12 rok — 15 - 16 rok /

Rozdeľujeme :

- predpuberta / 11 – 14 r. /
- vlastná puberta / 15 - ... r. /

Charakteristika : znakom dospievania sú disproporcie, disharmónia – zrýchľuje sa telesný rast do výšky, hmotnosť, predlžujú sa končatiny. Sú tu pohlavné rozdiely už značné. Menia a organové funkcie. Pohlavné žľazy začínajú svoju činnosť. Sú nešikovní, majú tvrdé pohyby. Urýchľuje sa rast orgánov tkanív ku koncu už rast nie je taký prudký. Získavajú sa zručnosti, ktoré získavajú silu. zlepšuje sa koordinácia, zmysel pre rovnováhu, menia a črty tváre. Znižuje sa schopnosť ovládať telo.

Psychická stránka :

Vnímanie – sa mení na analytické – rozlišuje detaily, je presnejšie, cieľavedomé, pozorovanie, predmetom pozorovania a stáva vlastná osoba.

Pamäť – sa kvalitatívne mení, prevláda logické zapamätanie, vzrastá slovná pamäť

Pozornosť – koncentrácia je biedna. Zámerná pozornosť už by mala dosahovať. Rastie rozsah pozornosti a schopnosť prenášať pozornosť.

Fantázia – je živá a bohatá

Reč – sa obohacuje, rastie slovná zásoba, vyjadrovanie je niekedy drsné, hlasité, strieda sa uvravenosť, je schopný sa učiť už na základe logického myslenia. Rastie myslenie, dokáže symbolicky myslieť, aplikuje dosť logických operácií. Myslenie je veľmi kritické, je dosť nespokojný, robí unáhlené závery. Je kritický, hlavne ku dospelým.

Citový vývin : je uvoľňovanie od rodiny a uniknúť od rodiny. Niektorý rodič núti dieťa samostatnosti, iný ho viaže na seba. ale dieťa s ním manipuluje, kritizuje ho. Odmieťa rodičovskú kontrolu. Má potrebu zaradiť sa k rovesníkom. Objavujú sa prvé lásky.

Na začiatku puberty sú skôr hanblivý a úzkostnejší. Neskôr je už záujem evidentný. Už s objavujú skupiny oboch pohlaví. Sú j sexuálne, zberateľské, konštrukčné ... záujmy.

Niekedy puberták nekriticky preberá vzory a niektorí používajú správanie na nižšej úrovni. Iní sa uzatvárajú do seba iní sú otvorení. Ale konflikty vznikajú okolo toho, že im dospelí zakazujú a prikazujú. Oni to neuznávajú. City sa kolíšu. Je náladový, je veľká intenzita a povrchnosť. V citoch je aj nepokoj. Majú strach z neúspechu.

Vzťahy k rovesníkom – prevažuje utváranie skupín aj pomiešané a spájajú ich spoločné záujmy. Neskôr sa uzatvárajú intímnejšie priateľstvá a niekedy sú aj trvácne.

V puberte sa rodí schopnosť hľadať varianty riešenia. Zvýrazňujú sa rozdiely v rozumových schopnostiach.

Potreby – byť uznávaný, akceptovaný, komformity /prispôbiť sa/, pohybu, ale to všetko ovplyvňuje prostredie, kde žije. Objavuje sa vplyv rodičov, ale aj skôr kamarátov. Niektorí si vyberajú zlé vzory – vandalizmus, drogy, alkohol... .

Vôľa – dokážu prekonávať prekážky, plniť povinnosti, ale treba chcieť. Objavuje a aj záujem o budúce povolanie. Voľbu povolania ovplyvňuje – niekto riadi podľa vlastného želania, skôr je vplyv rodičov. Môže mať určité želanie, ale predstavy sú iné : podľa kamarátov a o úsilie sa realizovať.

ADOLESCENCIA

Je to 16, 17 rok — 21, 22 rok. Tu už dochádza k upokojeniu, čiže už dozrieva po stránke telesnej a psychickej, ale a zdôrazňujú osobnostné rozdiely. Stavajú si ciele, vstupujú do zamestnania, zbierajú životné skúsenosti.

Skorá dospelosť :

- vyberie si povolanie
- voľba životného partnera
- osamostatňuje sa a prechádza na seba kontrolu
- je samostatný v rozhodovaní
- nadobúda citovú rovnováhu
- dokáže objektívne riešiť situácie
- dokáže riešiť problémy
- myslenie je samostatné
- má utvorený svetonázor
- má životný cieľ

Ako vníma sám seba? Dokáže rozpoznať svoje možnosti a hranice. Dokáže ohodnotiť svoj vzťah. Svet dokáže vnímať realisticky. Osobnosť sa integruje. Na seba má reálny a kritický pohľad. Čiže mala by a formovať aj úcta k sebe.

Telesný vývin : vzrastá výkonnosť a vytrvalosť. Dokáže ovládať sexuálny pud. Sú kultúrne záujmy, zvyrazňujú sa talenty. Má záujem o spoločenské dianie. Pri rozhodovaní je odvážnejší a rozhodnutejšie. Dokáže prekonať prekážky. Vzťah k sebe je sebazdokonaľnejší. Usiluje sa, aby poznal sám seba. Niekedy má však problém s kompromisom. Čiže všetko by mohlo byť dokonalé, keby...

Formuje sa, či bude veriaci alebo nie. Dôležitý je životný štýl, ale stále je od štýlu dospelých odlišný. Zúčastňuje sa už spoločenského života. Osobnosť sa rozvíja.

Sociálne vzťahy : medzi dospelým sa utvára vzťah vzájomného rešpektovania. Neznáša však autoritatívnosť, iróniu, podceňovanie, hrubé zaobchádzanie... . Vzťahy k druhému pohlaviu sa prehĺbujú. Vznikajú manželstvá. Sú aj partnerstvá, ktoré sú založené na priateľstve z ekonomických dôvodov.

DOSPELOSŤ

- je to najdlhšie obdobie

Delíme ho na 3 fázy :

1. skorá 20/22 – 25
2. stredná 26 – 45
3. neskorá 46 – 65

Skorá dospelosť : má schopnosť reprodukovať svoj druh. Už je tu samostatnosť a zodpovednosť. Upevnila sa tu identita človeka. Identifikuje sa s rolou dospelého. Má svoje ciele. Niektorí už majú založenú rodinu a deti. Väčšina pracuje.

Z psychického hľadiska :

Zdokonaľuje sa analyticko – syntetická činnosť analyzátorov, zlepšuje sa vnímanie. Po citovej stránke človek je zrelý – rovnováha, upokojenie, umiernenosť v prejavoch. Človek sa stáva vyhranenou osobnosťou.

Stredná dospelosť : objavuje sa upevňovanie identity, proces pokračuje. Je to vrchol procesu, života. Je to rovnováha medzi procesom evolúcie a involúcie.

Kríz stredného veku :

Otázky života a smrti, objavuje sa nespokojnosť v povolani aj v rodine. Nastáva mierny úpadok fyzických a rozumových funkcií. Začínajú vypadávať vlasy, zuby, svaly slabnú, ukladá sa podkožný tuk, objavujú sa prvé vrásky.

Po fyzickej stránke :

Je stále výkonný. Pamäť mu pomaly slabne ale slovo – logická nie. U niektorých upadajú sexuálne záujmy. Ku koncu stredného obdobia dochádza k novej integrácii – deti odchádzajú z domova.

Človek v dospelosti je zrelý, nezávislý. Priateľstvá sú širšie. Vie, na čo má a na čo nie.

Výkonná profesia :

Je tu motivácia hmotná, a to pomáhať ľuďom alebo realizovať svoje schopnosti v povolani. Vo voľnom čase sa zaoberá rôznymi aktivitami. Tvorivé aktivity, stereotyp – ako kto, niekto talent, niekto dosahuje ciele vo voľnom čase. Aktívny alebo pasívny šport – osamote, súkromne alebo spolu.

Je to obdobie nástupu realizmu

Neskorá dospelosť : je to prechodné obdobie – bilancovanie. Človek sa obracia do seba. Klesá výkonnosť, spomaľujú sa základné funkcie. U žien nastáva klimakterium – problémy so sexom. Svaly strácajú pružnosť, koža schne – je to individuálne. Nastáva zmena v mozgových a miechových cievach. U mužov sa zvyšuje sexuálny pud. Uvažujú reálnejšie, objektívnejšie, hlbšie – ľudia sú tolerantnejší.

Skleróza – pamäť sa oslabuje. Nastáva zmena v dennom režime. Niektorí brigádnicke pracujú ďalej.

Predpoklad starnutia :

Je tu strata záujmov, vyrovnaný manželský vzťah. Už je tu vôľa starého rodiča. Starnutie začína skôr a trvá dlhšie u žien ako u mužov. Treba dospieť k múdrosti.

STAROBA

Starnutie je jav podmienený činiteľmi :

- biologické
- dedičnosť
- ekologické /životné prostredie/
- sociálne prostredie

Znamená ubúdanie síl, zanikanie určitých vlastností. Človek už nie je prispôsobivý. Kompenzuje ubúdanie síl inými činnosťami.

60 – 65 starnutie

70 – 75 staroba

Telesný vývin :

Dochádza k atrofii svalstva, spomaľuje sa látková výmena, znižuje sa hmotnosť, koža stráca pružnosť a má vrásky, zmenšuje sa dĺžka kostry a kosti sú jemnejšie. Zhoršuje sa kvalita zubov, svalová hmota sa zmenšuje, zhoršuje sa činnosť srdca, pľúc, obličiek, zhoršuje sa krvný obeh, kornatejú cievy, tlak sa zvyšuje, znižuje sa činnosť zmyslových orgánov. Potrebuje častejšie oddych.

Psychické vnemy :

zhoršuje orientácia, pamäť, zrak, sluch. Bežné veci zabúda. Niečo nové si ťažko pamätá a to staré si uchováva. Má problém si spomenúť napr. čo robil. Spomienky sú už niekedy skreslené /detaily si nepamätá/. Inteligencia sa znižuje. Znížená je aj schopnosť prispôbiť sa. Je pomalší. Keď rieši problém, tak to stráca hĺbku. Niekedy aj myslenie stráca logiku. Je kritický.

City /emócie/ :

Intenzita sa znižuje. Už ich hodnotí kludnejšie, skôr sústreďujú pozornosť na seba. Sú zraniteľnejší, citovejší. Staroba závisí od hodnôt, ktoré uznáva. A to sa mení. Je silná potreba seberealizácie, potreba byť užitočný a emocionálneho zakotvenia.

Zvýrazňujú a osobnostné črty človeka – egoizmu. Sú podozrievavý. Je vzťahovačný, zaťatý, dominantný, panovačný, niekedy sa správajú ako deti. Aj starý človek potrebuje s niekým byť. V neskoršej starobe sú zameraný iba na seba. Niekedy trpí izolovanosťou /keď stratí životného partnera/.

U starých ľudí nastáva pokles tvorivosti. Zameriava sa na minulosť. Hodnotí to, čo prežil. Plány do budúcnosti si nerobí.

Vyrovnanie staroby :

Sú aktívny. Stále niečo robia. Majú radosť zo života a majú pružnejšie myslenie. Akceptujú to, že raz zomrú. Majú zmysel pre humor a majú záujmy.

Niektorí odchádzajú do súkromia – to je stratégia závislosti. Je závislý od druhých.

Poznáme typy ako :

- obranný – prehnaná aktivita /pedant/
- agresívny – podozrievavý typ
- nadmerne sebakritický – niekedy dôjde aj k samovražde

Starý človek má aj nové sociálne role – rola starého rodiča, prarodiča. Sociálne zariadenie závisí od aktivity duševnej, fyzickej a od záujmov. Udržiavanie priateľských vzťahov je problém. Niekedy pomáhajú pri výchove vnúchat a pravnúchat, ale nemajú sa stavať aktívne ku výchove. Dobré je, keď sú otvorení voči všetkému. Dôležitá je schopnosť tešiť sa z nových vecí.

Môžu nastať problémy psychické ako skleróza... Majú problém nájsť nejakú motiváciu. Keď je v niečom úspešný, tak to posilňuje jeho istotu.

Sociálne vzťahy :

Niekedy žijú u svojich detí. Vychádzajú spolu dobre alebo ho dajú do domova dôchodcov. No niekedy domov dôchodcov zle znášajú a iní tam chcú ísť. Ak je v domove dôchodcov, potom netreba prerušiť vzťahy a kontakty. Iní sú daní proti svojej vôli a vtedy je človek nešťastný.